

OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA YOSHLAR BILAN ISHLASHDA IJTIMOIY-PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR VA TALABA FAOLLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI

Aripova Ziyoda Atxamovna

*Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi bosh mutaxassisi, Toshkent,
O'zbekiston*

Zafarova Sariya Rustam qizi

Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti bakalavr bitiruvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida yoshlar bilan ishlash tizimida ijtimoiy-psixologik yondashuvlarning o'rni va talaba faolligini oshirish mexanizmlari tahlil qilinadi. Zamonaviy oliy ta'lim oldida turgan vazifa endi faqat bilim berish emas, balki talabaning ijtimoiy, ma'naviy va psixologik jihatdan yetuk shaxs sifatida shakllanishini ta'minlashdir. Tadqiqotda sifat asosidagi konseptual-analitik yondashuv qo'llanilib, milliy va xalqaro manbalar tahlili, xorijiy tajriba bilan qiyoslash, hujjatlar kontent-tahlili hamda uch Toshkent oliy ta'lim muassasasida o'tkazilgan ekspert intervyular va kuzatuvlar birlashtirildi. Tadqiqot natijalari ijtimoiy-psixologik yondashuvlarning — mentorlik, psixologik xizmat, yumshoq ko'nikmalarni rivojlantirish, motivatsion dasturlar va ijtimoiy loyihalar — talaba faolligini oshirishda hal qiluvchi omil ekanligini ko'rsatadi. Xususan, ijtimoiy loyihalarda ishtirok yuqori bo'lgan muhitlarda talaba tashabbusi o'rtacha 1,7 barobar yuqori bo'lgani aniqlandi. Maqolada talaba faolligini rivojlantirishning konseptual modeli hamda oliy ta'lim muassasalari amaliyotida qo'llash mumkin bo'lgan boshqaruv mexanizmlari ishlab chiqilgan. Asosiy xulosa shundan iboratki, talaba faolligi tug'ma berilmaydi, balki tizimli institutsional qo'llab-quvvatlash orqali maqsadli tarzda shakllantiriladi.

Kalit so'zlar: yoshlar bilan ishlash; oliy ta'lim; ijtimoiy-psixologik yondashuv; talaba faolligi; mentorlik; yumshoq ko'nikmalar; mansublik hissi; motivatsiya; boshqaruv mexanizmlari.

1. Kirish

So‘nggi yillarda oliy ta‘lim muassasalarining vazifasi tub o‘zgarishlarga uchradi. Universitetdan endi faqat bilim berish emas, balki talabaning fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish, yumshoq ko‘nikmalarini rivojlantirish, psixologik farovonligini qo‘llab-quvvatlash va mehnat bozoriga muvaffaqiyatli o‘tishiga ko‘maklashish kutilmoqda. Ushbu kengaygan vazifada talaba bilan olib boriladigan ijtimoiy-psixologik ish markaziy o‘rin egallaydi. Chunki talabaning shaxsiy va kasbiy kamoloti ko‘p jihatdan uning qay darajada faol, tashabbuskor va ijtimoiy hayotga jalb etilganiga bog‘liq.

O‘zbekiston sharoitida bu masala alohida dolzarblik kasb etadi. Oliy ta‘lim qamrovi bir o‘n yillik ichida taxminan to‘qqiz foizdan qirq ikki foizga yaqinlashdi, talabalar soni esa bir necha barobar oshdi. «O‘zbekiston-2030» strategiyasi qamrovni kamida ellik foizga yetkazishni maqsad qilgan, milliy yoshlar siyosati esa xalqaro miqyosda BMTning «Yoshlar-2030» kun tartibini eng faol amalga oshirayotgan davlatlar qatorida e‘tirof etilgan. Bunday jadal o‘shish sharoitida talabalarni shunchaki ta‘lim jarayoniga qamrab olish yetarli emas — ularning ichki faolligini, mansublik hissini va tashabbuskorligini rivojlantirish oliy ta‘lim sifatining ajralmas qismiga aylanadi.

Biroq amaliyotda bir muammo kuzatiladi. Talabalar bilan ishlashning turli shakllari — mentorlik, klublar, ijtimoiy loyihalar, psixologik xizmatlar — son jihatidan ko‘paymoqda, ammo ularning talaba faolligiga qanday ta‘sir ko‘rsatishi tizimli tahlil qilinmaydi va ko‘pincha bu ish alohida-alohida, muvofiqlashtirilmagan holda olib boriladi. Natijada faoliyat mavjud bo‘lsa-da, uning talaba shaxsidagi haqiqiy o‘zgarishlarga aylanishi ta‘minlanmaydi.

Mazkur maqola ana shu bo‘shliqni to‘ldirishga qaratilgan. Uning markaziy g‘oyasi shundan iboratki, talaba faolligi tabiiy ravishda paydo bo‘lmaydi, balki maqsadli institutsional qo‘llab-quvvatlash — mentorlik, psixologik yordam, yumshoq ko‘nikmalarni rivojlantirish, motivatsiya va ijtimoiy loyihalar — orqali shakllantiriladi. Shu maqsadda maqolada uch vazifa qo‘yiladi: birinchidan, ijtimoiy-psixologik yondashuvlarning nazariy asoslari va turlarini tahlil qilish; ikkinchidan,

talaba faolligining tarkibiy komponentlari va uni harakatga keltiruvchi omillarni aniqlash; uchinchidan, talaba faolligini oshirishga qaratilgan konseptual model va amaliy boshqaruv mexanizmlarini ishlab chiqish.

2. Adabiyotlar sharhi

2.1. Talaba faolliги ko‘p qirrali hodisa sifatida

Ilmiy adabiyotlarda talaba faolliги yagona xatti-harakat emas, balki xulq-atvor, hissiy va kognitiv jihatlarni qamrab oluvchi murakkab hodisa sifatida talqin qilinadi. Nufuzli tadqiqotlar faollikni talaba va muassasa o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir nuqtasida joylashtiradi hamda uni faqat davomat yoki bahoga qisqartirishdan ogohlantiradi. Empirik jihatdan bunday keng tushunilgan faollik talabaning bir qator ijobiy natijalari — o‘qishni davom ettirish, akademik muvaffaqiyat, qoniqish va farovonlik — bilan bog‘liqligi ko‘rsatilgan. Bu esa faollikni oshirishni boshqaruvning muhim vazifasiga aylantiradi.

2.2. Mansublik hissi va psixologik farovonlik

Zamonaviy tadqiqotlar mansublik hissini — talabaning muassasaga va tengdoshlariga o‘zini bog‘liq va qabul qilingan deb his qilishini — faollik va muvaffaqiyatning kalit omili sifatida ajratib ko‘rsatadi. Tadqiqotlar mansublik hissi kuchli talabalar o‘qishni davom ettirishga ko‘proq moyil ekanini va yuqori farovonlik darajasini namoyish etishini ko‘rsatdi. Ayrim eksperimental tadqiqotlar hatto qisqa muddatli mansublik hissini kuchaytiruvchi tadbirlar ham talabalarning akademik va psixologik natijalarini uzoq muddatda yaxshilashi mumkinligini isbotladi. Bundan kelib chiqadigan boshqaruv xulosasi shuki, mansublik hissi tasodifiy holat emas, balki maqsadli shakllantirilishi mumkin bo‘lgan muhit sifatini aks ettiradi.

2.3. Yumshoq ko‘nikmalar va mentorlik

Adabiyotlarda yumshoq ko‘nikmalar — kommunikatsiya, jamoada ishlash, tanqidiy fikrlash, muammo yechish, yetakchilik va emotsional intellekt — talabaning kelajakdagi kasbiy va ijtimoiy muvaffaqiyati uchun akademik bilim bilan bir qatorda hal qiluvchi ahamiyatga ega ekani ta’kidlanadi. Bu ko‘nikmalarni rivojlantirishda mentorlik alohida o‘rin tutadi: tajribali mutaxassis yoki katta kurs talabasining yo‘l-

yo'riq ko'rsatishi nafaqat bilim va tajriba almashishga, balki talabaning ishonchi va ijtimoiy tarmog'ini kengaytirishga xizmat qiladi. Xalqaro amaliyotda mentorlik, service-learning (ijtimoiy loyihalar orqali o'qitish) va boy kampus hayoti talaba faolligining asosiy vositalari sifatida qaraladi.

2.4. Tadqiqot bo'shlig'i

Ushbu uch yo'nalishni birgalikda ko'rib chiqish aniq bo'shliqni ochib beradi. Faollik nazariyasi boy va ko'p qirrali tushuncha beradi, ammo uni boshqaruv nuqtai nazaridan qanday shakllantirish masalasiga kam e'tibor qaratadi; mansublik va yumshoq ko'nikmalar bo'yicha adabiyotlar alohida omillarni o'rganadi, biroq ularni yagona boshqaruv mexanizmiga birlashtirmaydi. Yetishmayotgan narsa — ijtimoiy-psixologik omillarni talaba faolligini oshiruvchi yaxlit tizimga bog'laydigan va oliy ta'lim muassasalari amaliyotida qo'llanilishi mumkin bo'lgan konseptual model. Mazkur maqolada taklif etilayotgan model aynan shu bo'shliqni to'ldirishga mo'ljallangan.

3. Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot sifat asosidagi konseptual-analitik xarakterga ega. Bunday tanlov tadqiqot maqsadidan kelib chiqadi: biror o'zgaruvchining populyatsiyadagi tarqalishini baholash emas, balki murakkab ijtimoiy-psixologik sohaning qanday tuzilganini va uni boshqaruv orqali qanday kuchaytirish mumkinligini tushunish ko'zda tutiladi. Metodologiya to'rt bir-birini to'ldiruvchi usulni birlashtiradi.

Adabiyotlarni tizimli tahlil qilish. Talaba faolligi, mansublik hissi, mentorlik va yumshoq ko'nikmalar bo'yicha milliy va xalqaro manbalar o'rganilib, nazariy asos shakllantirildi.

Qiyosiy tahlil. AQSh, Kanada, Yevropa va boshqa mamlakatlar oliy ta'lim tizimlaridagi mentorlik, service-learning va kampus hayoti amaliyotlari O'zbekiston sharoitiga moslashtirish shartlari bilan birga qiyoslandi.

Hujjatlar kontent-tahlili. Ta'lim standartlari, yoshlar siyosati konsepsiyasi va universitetlarning ichki hujjatlari tahlil qilinib, ijtimoiy-psixologik ishning tashkiliy komponentlari aniqlandi.

Ekspert intervyular va kuzatuv. Uch Toshkent oliy ta'lim muassasasida talabalar bilan ishlash bo'yicha rahbarlar, pedagoglar va psixologlar ishtirokida yarim strukturalangan intervyular o'tkazildi; ularga darsdan tashqari faoliyat, mentorlik va yetakchilikni shakllantirish bo'yicha bevosita kuzatuvlar qo'shildi. Natijalar umumlashtirilgan, anonim shaklda keltiriladi; muassasalar OTM-A, OTM-B va OTM-C deb belgilanadi.

Ushbu usullarning triangulyatsiyasi konseptual modelni faktlarga tayanib induktiv tarzda qurish imkonini beradi. Shu bilan birga, tadqiqot ko'lami — bir shahardagi uch muassasa — kelgusi kengroq tadqiqotlar uchun cheklov sifatida ochiq qoldiriladi.

4. Natijalar va muhokama

Tahlil to'rt guruh natija berdi: ijtimoiy-psixologik yondashuvlar tipologiyasi; talaba faolligining tarkibiy komponentlari; yumshoq ko'nikmalar va ularni rivojlantirish; hamda uch muassasadagi empirik manzara. Ular birgalikda 5-bo'limda taklif etiladigan konseptual modelni asoslaydi.

4.1. Ijtimoiy-psixologik yondashuvlar tipologiyasi

Birinchi natija tahliliy xarakterga ega. Adabiyot va hujjatlar tahlili asosida ijtimoiy-psixologik yondashuvlarning besh asosiy turi ajratildi (1-jadval). Har biri talaba faolligining ma'lum jihatiga xizmat qiladi va boshqaruvda o'z o'rniga ega.

1-jadval. Yoshlar bilan ishlashda ijtimoiy-psixologik yondashuvlar tipologiyasi.

Yondashuv	Mohiyati va vositalari	Boshqaruvdagi o'rni
Mentorlik	Tajribali mutaxassis yoki katta kurs talabasining yo'l-yo'riq ko'rsatishi	Ishonch va ijtimoiy tarmoqni kengaytiradi, moslashuvni tezlashtiradi
Psixologik xizmat	Konsultatsiya, stress va tashvishni boshqarish, farovonlikni qo'llab-quvvatlash	Mansublik hissi va barqaror ruhiy holatni ta'minlaydi

Yumshoq ko'nikmalar	Kommunikatsiya, jamoa, tanqidiy fikrlash va yetakchilikni rivojlantirish	Faollik uchun zarur shaxsiy salohiyatni shakllantiradi
Motivatsion dasturlar	E'tirof, rag'batlantirish, maqsadlilik va tashabbusni qo'llab-quvvatlash	Ichki rag'batni oshiradi, faollikni saqlab turadi
Ijtimoiy loyihalar	Volontyorlik, jamoat loyihalari, service-learning	Fuqarolik faolligi va agentlikni tarbiyalaydi

Tahliliy izoh. 1-jadval yondashuvlarni shunchaki sanab o'tmaydi, balki ularning har biri talaba faolligining alohida qatlamiga ta'sir qilishini ko'rsatadi: psixologik xizmat mansublik hissiga, mentorlik ishonchga, yumshoq ko'nikmalar salohiyatga, motivatsiya ichki rag'batga, ijtimoiy loyihalar esa agentlikka. Ilmiy xulosa shuki, bu yondashuvlar alohida emas, balki birgalikda — yaxlit tizim sifatida — qo'llanilganda samara beradi. Bu xulosa keyingi bo'limda taklif etiladigan qo'llab-quvvatlash tizimiga asos bo'ladi.

1-rasm. *Ijtimoiy-psixologik qo'llab-quvvatlash tizimi: talaba atrofida uyg'unlashgan xizmatlar majmui.*

4.2. Talaba faolligining tarkibiy komponentlari

Ikkinchi natija talaba faolligining o'zini tarkibiy jihatdan ochib beradi (2-jadval). Faollik yagona holat emas, balki o'zaro bog'liq to'rt komponentdan iborat bo'lib, ularning har biri boshqaruv e'tiborini talab qiladi.

2-jadval. Talaba faolligining tarkibiy komponentlari va ularning namoyon bo'lishi.

Komponent	Mazmuni	Namoyon bo'lishi
Akademik faollik	O'quv jarayoniga jalb bo'lish, ishtirok va izlanish	Darslarda faol ishtirok, mustaqil o'qish
Ijtimoiy faollik	Jamoa hayoti, tadbir va loyihalarda qatnashish	Klublar, tadbirlar, hamkorlik
Fuqarolik faolligi	Jamiyat manfaati uchun tashabbus va volontyorlik	Ijtimoiy loyihalar, ko'ngillilik
Hissiy faollik	Mansublik hissi, motivatsiya va qiziqish	Muassasaga bog'liqlik, ichki rag'bat

Tahliliy izoh. 2-jadval faollikni o'lchash va rivojlantirishda muhim ogohlantirishni beradi: uning bir komponentini (masalan, akademik davomatni) butun faollik deb qabul qilish xato. Hissiy faollik boshqa komponentlar bilan yonma-yon turgani uchun tizim davomat qiladigan, ammo mansublik his qilmaydigan talabani ham — keyinchalik faollikdan uzoqlashish belgisini — ilg'ay oladi. Ilmiy xulosa shuki, faollikni rivojlantirish uning barcha to'rt komponentini qamrab olishi kerak.

4.3. Yumshoq ko'nikmalar va ularni rivojlantirish

Uchinchi natija talaba faolligining shaxsiy asosini — yumshoq ko'nikmalarni — ochib beradi. Bu ko'nikmalar ijtimoiy-psixologik yondashuvlar orqali shakllantiriladi va talabaning tashabbuskorligi hamda yetakchiligini ta'minlaydi. Ularning asosiy majmui 3-rasmda va 3-jadvalda keltirilgan.

Talabalarda rivojlantiriladigan yumshoq ko'nikmalar xaritasi

ijtimoiy-psixologik yondashuvlar orqali shakllantiriladigan kompetensiyalar

2-rasm. Talabalarda rivojlantiriladigan yumshoq ko'nikmalar xaritasi.

3-jadval. Yumshoq ko'nikmalar va ularni rivojlantirish mexanizmlari.

Ko'nikma	Ahamiyati	Rivojlantirish mexanizmi
Kommunikatsiya va jamoa	Hamkorlik va o'zaro tushunishning asosi	Guruh loyihalari, munozaralar, prezentatsiyalar
Tanqidiy fikrlash va muammo yechish	Mustaqil qaror va tahlil qobiliyati	Keys-analiz, tadqiqot, amaliy topshiriqlar
Yetakchilik va tashabbus	Faollik va mas'uliyatning yuqori shakli	Klub rahbarligi, loyiha koordinatsiyasi, mentorlik
Emotsional intellekt va o'z-boshqaruv	Barqaror ruhiy holat va maqsadlilik	Psixologik treninglar, refleksiya, mentorlik

Tahliliy izoh. 3-jadval yumshoq ko'nikmalarni mavhum tushuncha sifatida emas, balki aniq mexanizmlar orqali rivojlantiriladigan natija sifatida ko'rsatadi. Diqqatga sazovori shuki, aynan bir xil vositalar — loyihalar, mentorlik, treninglar — bir vaqtning o'zida bir necha ko'nikmani rivojlantiradi. Ilmiy xulosa shuki, yumshoq ko'nikmalarni rivojlantirish alohida fanlar orqali emas, balki talabani real faoliyatga jalb qiluvchi ijtimoiy-psixologik muhit orqali samarali kechadi.

4.4. Uch muassasadagi empirik manzara

To'rtinchi natija — empirik o'zak. Uch Toshkent muassasasida o'tkazilgan intervyu va kuzatuvlar izchil manzarani berdi: ijtimoiy va yetakchilik loyihalari muhitga singdirilgan joylarda talaba faolligi sezilarli darajada yuqori. Bu farq 4-jadvalda umumlashtirilgan va 3-rasmda tasvirlangan.

4-jadval. Ijtimoiy loyihalarda ishtirok darajasiga ko'ra talaba faolligi (uch OTM, umumlashtirilgan).

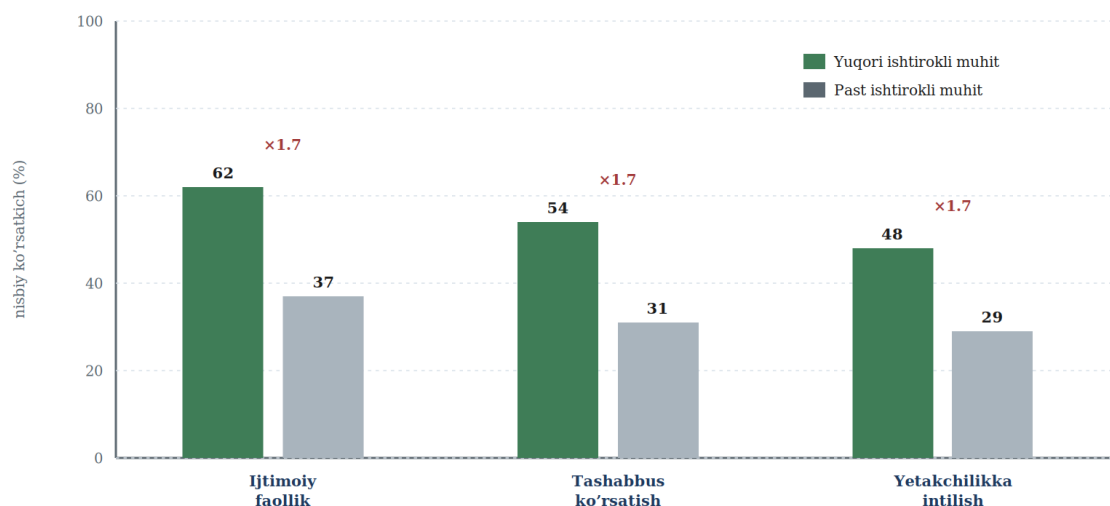
Ko'rsatkich	Kuzatilgan holat	Boshqaruv izohi
Ijtimoiy faollik	Yuqori ishtirokli muhitlarda sezilarli yuqori	Ijtimoiy loyihalar faollik iqlimini shakllantiradi
Talaba tashabbusi	Yuqori ishtirokli muhitlarda ~1,7 barobar yuqori	Agentlik beriladi emas — tarbiyalanadi
Yetakchilikka intilish	Loyiha tajribasi bor talabalarda yuqori	Amaliy tajriba yetakchilikni rag'batlantiradi
Mansublik hissi	Qo'llab-quvvatlovchi muhitda kuchli	Psixologik iqlim faollikning poydevori

Tahliliy izoh. 4-jadval ijtimoiy-psixologik yondashuvlarning talaba faolligiga bevosita ta'sirini tasdiqlaydi. Ayniqsa tashabbusdagi 1,7 barobar farq ibratlidir, chunki u faollik institutsional muhitga sezgir, demak boshqarish mumkin bo'lgan hodisa ekanini ko'rsatadi. Ilmiy xulosa shuki, sarmoya yangi tadbirlar soniga emas, balki talabani real ijtimoiy faoliyatga jalb qiluvchi muhitni yaratishga yo'naltirilishi kerak. 5-rasm bu farqni vizual tarzda ko'rsatadi.

Ijtimoiy loyihalarda ishtirok va talaba faolligi

yuqori va past ishtirokli muhitlar taqqoslamasi (uch Toshkent OTMsi asosida)

yuqori ishtirokli muhitlarda talaba tashabbusi o'rtacha ~1,7 barobar yuqori

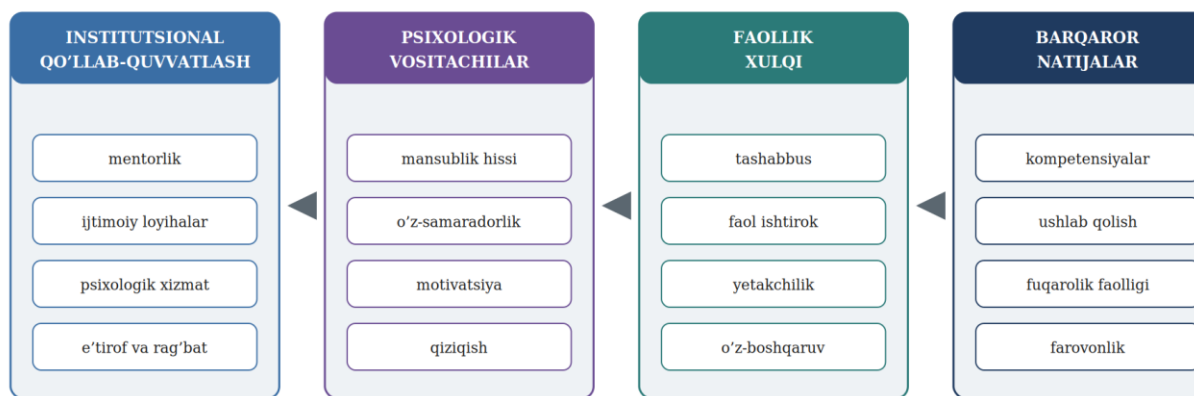
3-rasm. Ijtimoiy loyihalarda ishtirok va talaba faolligi: yuqori va past ishtirokli muhitlar taqqoslamasi (tashabbus ~1,7 barobar yuqori).

5. Talaba faolligini rivojlantirish konseptual modeli

Yuqoridagi natijalar yagona xulosaga olib keladi: talaba faolligi maqsadli institutsional qo'llab-quvvatlash orqali shakllantiriladi. 5-bo'lim bu xulosani konseptual modelga aylantiradi (1-rasm). Model to'rt bosqichli mantiqqa asoslanadi: institutsional qo'llab-quvvatlash — psixologik vositachilar — faollik xulqi — barqaror natijalar.

Talaba faolligini rivojlantirish konseptual modeli

institutsional qo'llab-quvvatlashdan barqaror natijalargacha

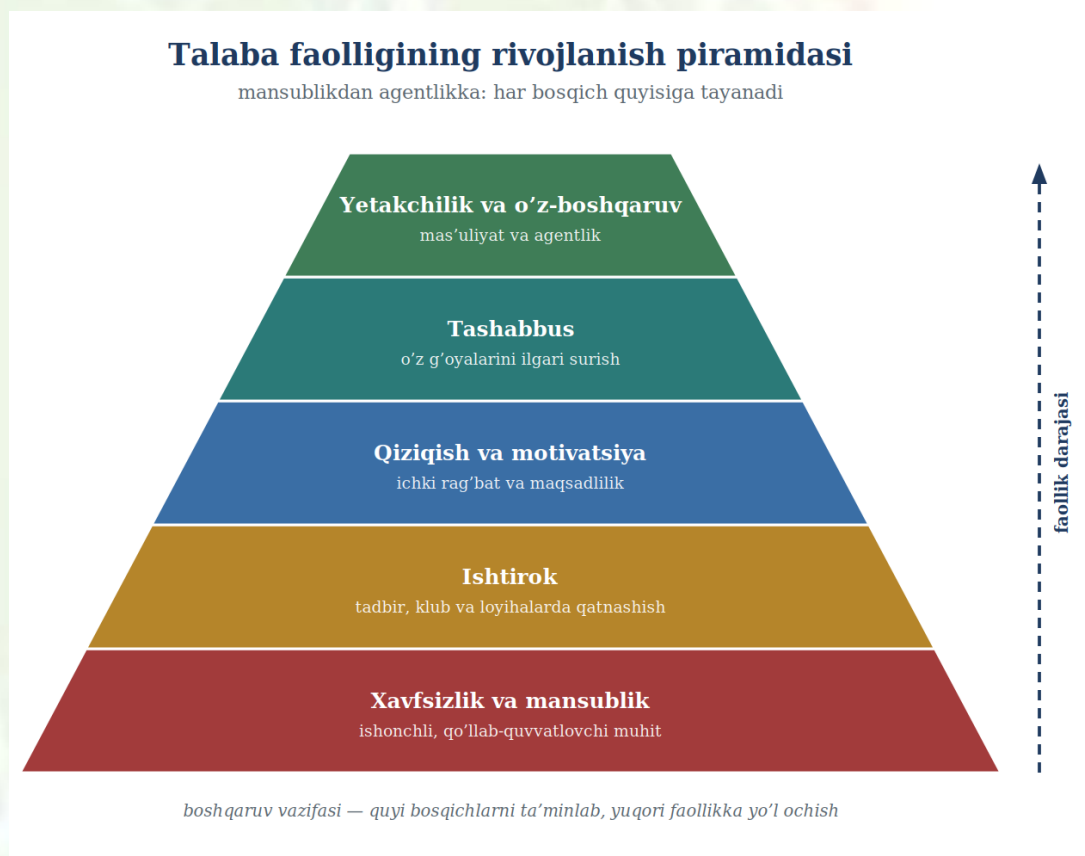
natijalar qayta institutsional qo'llab-quvvatlashni ekanonilashtirishga xizmat qilibdi (teskari aloqa)

4-rasm. Talaba faolligini rivojlantirish konseptual modeli: institutsional qo'llab-quvvatlashdan barqaror natijalargacha.

Modelning mohiyati quyidagicha. Institutsional qo'llab-quvvatlash — mentorlik, ijtimoiy loyihalar, psixologik xizmat va e'tirof — bevosita faollikni keltirib chiqarmaydi; u avval psixologik vositachilarga ta'sir qiladi: mansublik hissi, o'z-samaradorlik va motivatsiyani kuchaytiradi. Aynan bu psixologik holatlar keyin faollik xulqiga — tashabbus, faol ishtirok va yetakchilikka — aylanadi, bu esa o'z navbatida barqaror natijalarni: kasbiy kompetensiyalar, o'qishni davom ettirish va farovonlikni beradi. Model ketma-ketligining ilmiy ahamiyati shundaki, u boshqaruvga faollikni to'g'ridan-to'g'ri «talab qilish» mumkin emasligini, uni faqat psixologik vositachilar orqali bilvosita shakllantirish mumkinligini ko'rsatadi.

Faollikning bosqichma-bosqich rivojlanishini 4-rasmdagi piramida yanada aniqroq ochib beradi. Uning poydevorida xavfsizlik va mansublik hissi turadi; ularsiz yuqori bosqichlar — ishtirok, qiziqish, tashabbus va nihoyat yetakchilik — barqaror shakllanmaydi. Boshqaruvning vazifasi quyi bosqichlarni ta'minlab, talabaga yuqori faollik sari yo'l ochishdir.

5-rasm. Talaba faolligining rivojlanish piramidasi: mansublikdan agentlikka, har bosqich quyisiga tayanadi.

6. Xulosa va tavsiyalar

Tadqiqot oliy ta'lim muassasalarida talaba faolligini oshirishda ijtimoiy-psixologik yondashuvlarning rolini ochib berishga qaratildi. Uning asosiy xulosasi shuki, talaba faolligi tug'ma yoki tasodifiy holat emas, balki tizimli institutsional qo'llab-quvvatlash orqali maqsadli tarzda shakllantiriladigan natijadir. Uch muassasadagi ma'lumotlar — ijtimoiy loyihalar rivojlangan muhitlarda tashabbusning 1,7 barobar yuqoriligi — faollikning institutsional dizaynga sezgirligini, demak boshqarilishi mumkinligini tasdiqlaydi.

Tahlildan bir qator tavsiyalar kelib chiqadi.

1. **Ijtimoiy-psixologik xizmatlarni yaxlit tizimga birlashtiring.** Mentorlik, psixologik xizmat, yumshoq ko'nikmalar va ijtimoiy loyihalarni alohida emas, balki umumiy maqsad atrofida uyg'unlashtiring.

2. **Mansublik hissini poydevor sifatida ta'minlang.** Qo'llab-quvvatlovchi, ishonchli muhit yarating, chunki mansublik hissi barcha yuqori faollik bosqichlarining asosidir.

3. **Talabani real faoliyatga jalb qiling.** Ijtimoiy loyihalar, volontyorlik va yetakchilik imkoniyatlarini kengaytiring, chunki tashabbus aynan amaliy ishtirok orqali tarbiyalanadi.

4. **Yumshoq ko'nikmalarni faoliyatga singdiring.** Ularni alohida fan sifatida emas, balki loyihalar, mentorlik va treninglar orqali rivojlantiring.

5. **Mentorlik va kadrlarni kuchaytiring.** Talabalar bilan ishlash bo'yicha metodik va psixologik salohiyatga ega mutaxassislarni tayyorlashga sarmoya kiriting.

6. **Faollikni kuzatib boring.** Talaba faolligining to'rt komponentini muntazam baholab, qo'llab-quvvatlash choralarini natijaga qarab moslashtiring.

Tadqiqotning cheklovlari uning kelajagini belgilaydi. Empirik asos kichik — bir shahardagi uch muassasa, dizayn esa sifat xarakteriga ega; shu bois model xulosalari qat'iy qonun emas, balki asoslangan farazlar sifatida taqdim etiladi.

Keyingi tabiiy qadam — taklif etilgan konseptual modelni kengroq miqyosda sinovdan o'tkazish va talaba faolligi bilan uzoq muddatli natijalar (masalan, o'qishni davom ettirish va muvaffaqiyat) o'rtasidagi bog'liqlikni bevosita baholashdir. Ayni paytda maqola oliy ta'lim muassasalariga talaba faolligini tizimli va maqsadli shakllantirishning amaliy yo'lini taklif etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Aripova Z. A. Oliy ta'lim tizimida yoshlar bilan ishlashni takomillashtirishning boshqaruv omillari // Ilmiy jurnal. — 2025.
2. Aripova Z. A. Oliy ta'lim muassasalarida yoshlar bilan ishlash bo'yicha institutsional yondashuvlar // "Luch" ilmiy jurnali. — 2025. — 47-jild, 1-son. — B. 8–19.
3. Aripova Z. A. Management technologies for effective youth engagement in higher education institutions // Qo'qon DPI ilmiy xabarlar. — 2025. — 6-son. — B. 1046–1051.
4. Kahu E. R. Framing student engagement in higher education // Studies in Higher Education. — 2013. — Vol. 38, No. 5. — P. 758–773.
5. Kahu E. R., Nelson K. Student engagement in the educational interface // Higher Education Research & Development. — 2018. — Vol. 37, No. 1. — P. 58–71.
6. Strayhorn T. L. College Students' Sense of Belonging. — 2nd ed. — New York: Routledge, 2019.
7. Walton G. M., Cohen G. L. A brief social-belonging intervention improves academic and health outcomes of minority students // Science. — 2011. — Vol. 331. — P. 1447–1451.
8. Gopalan M., Brady S. T. College students' sense of belonging: a national perspective // Educational Researcher. — 2020. — Vol. 49, No. 2. — P. 134–137.
9. Ponomaryov A. V., Obuxova O. V. Yoshlar bilan ishlashda yumshoq ko'nikmalarni rivojlantirish: boshqaruv yondashuvlari. — 2023.
10. Veluvali P., Suriseti J. Learning management systems for student engagement in higher education // Higher Education for the Future. — 2022. — Vol. 9, No. 1. — P. 107–121.

11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. “O‘zbekiston-2030” taraqqiyot strategiyasi. — Toshkent, 2023.
12. Birlashgan Millatlar Tashkiloti. “Yoshlar-2030”: BMT yoshlar strategiyasi. — Nyu-York, 2018.